

Többségi általános iskolások sajátos nevelési igényű gyermekekkel szembeni attitűdjének vizsgálata

PONGRÁCZ KORNÉLIA
pongraczk@gmail.com

Absztrakt

Az integráció sikerességét nagymértékben befolyásolja a befogadó osztályközösség attitűdje a fogyatékossgal élő társakkal szemben. Cikkünkben bemutatjuk a számos országban alkalmazott „Chedoke-McMaster fogyatékos gyermekek iránti attitűdöt vizsgáló skála” (Chedoke-McMaster Attitudes Towards Children with Handicaps Scale) magyarországi adaptálását és kutatásban történő alkalmazását. Egy pilot study keretében olyan kérdőívcsomagot állítottunk össze és vettünk fel többségi általános iskola felső tagozatos tanulóival, amelynek segítségével a fogyatékossgal élő társakkal szembeni beállítódásról és ezen attitűdöt befolyásoló tényezőkről kaphatunk viszonylag sokrétű, átfogóbb képet.

Kulcsszavak: integráció, fogyatékossgal, akadályozottság, attitűdskála

Bevezetés

A fogyatékossgal nem csupán állapotot jelent, hanem befolyásolja (korlátozza) az adott személy részvételét a társadalom életében. A sikeres társadalmi integráció egyik alapfeltétele a befogadó környezet, vagyis egy gyermek esetében kapcsolatainak alakulása a társak és a felnőttek közösségével.

Az 1990-es évek második felétől kezdve számos országban van elterjedőben az inklúziós szemléletmód, mely arra keresi a választ, hogyan lehet biztosítani a nevelés és oktatás folyamatában minden gyermek egyéni képességének és fejlődési ütemének megfelelő részvételét (legyen szó kimagaslóan tehetséges vagy sajátos nevelési igényű tanulóval) (KÓPATAKINÉ et al. 2006). Tetler szerint „az inklúzió az attitűdökről és a közös felelősségről szól” (TETLER 2006). A fogadó tantestület, a szülők és legfőképpen az osztályközösség, a társak hozzáállása, attitűdje befolyásolja a sajátos nevelési igényű tanuló szociális integrációjának eredményességét.

Az integráció, inklúzió fogalmának értelmezése – már nem új keletű fogalmakról van szó – úgy a nemzetközi, mint a hazai vonatkozásban egyaránt ellentmondásos, nem egységes (PAPP 2012). Ennek hátterében a széleskörű fogalomhasználat tartalmi kérdései állnak és a gyógypedagógiai kutatásokat – ahogy evvel saját kutatásunkban is szembesültünk- erősen megterheli.

A hazai szakirodalomban az elmúlt évtizedben számos tanulmány vizsgálta az iskolai integráció sikerességét, nehézségeit és lehetőségeit. Csányi az integráció hazai és nemzetközi kialakulását, helyzetét elemezte és hasonlította össze (CSÁNYI 2001; CSÁNYI 2007;

CSÁNYI 2008), Perlusz hallássérült gyermekek szociális helyzetét vizsgálta (PERLUSZ 1995; PERLUSZ 2000). Papp tanulásban akadályozott gyermekek esetében az együttműködő szakemberek szemszögéből tanulmányozta az integráció sikerességét (PAPP 2002), Szekeres pedig az előbbieken említett tanulók szociális integrációját vizsgálta kérdőíves és szociometriai módszerekkel (SZEKERES 2011). Más szerzők integráltan tanuló testi- és érzékszervi, valamint diszlexiás-diszgráfiás diákokkal készített interjúk elemzését, életútjuk bemutatását adták közre (SOMORJAI 2008; PERLUSZ 2008; ALT 2008; TAKÁCS 2008).

Kevés olyan tudományos igényű empirikus kutatást végeztek azonban Magyarországon, amely többségi általános iskolások körében vizsgálná a sajátos nevelési igényű tanulókkal kapcsolatos attitűd megnyilvánulásokat. A magyar szakirodalom tanulmányozása során azzal szembesültünk, hogy nincs magyar nyelvű standardizált attitűdskála, amellyel mérhetnénk a nem fogyatékos tanulók beállítódását az akadályozottsággal élő¹ tanulókkal kapcsolatban.

Kutatásunk célja, hogy reális képet kaphassunk arról, hogyan viszonyulnak a többségi általános iskola felső tagozatán tanulók fogyatékossgal élő társaikhoz, milyen tényezők, ismeretek befolyásolják beállítódásukat.

Tanulmányunkban bemutatjuk a pilot study eredményeit. Meg kívánjuk jegyezni, hogy Magyarországon első ízben történik a „Chedoke-McMaster fogyatékos gyermekek iránti attitűdöt vizsgáló skála” (Chedoke-McMaster Attitudes Towards Children with Handicaps Scale) és a Harter-féle „Globális önértékelési skála” (Global Self Worth Subscale) kutatási alkalmazásba történő bevonása.

A kérdőívcsomag bemutatása

A tanulók számára egy olyan kérdőívcsomagot állítottunk össze, amelynek segítségével megkísérelhető, hogy a fogyatékossgal élő tanulókkal kapcsolatos attitűdökről, valamint az ezt befolyásoló tényezőkről, mint például fogyatékossgal kapcsolatos előzetes ismeretekről, életminőségről, tanulmányi eredményekről, önértékelésről viszonylag sokrétű, átfogóbb képet kapjunk.

A kérdőívcsomag négy részből áll: az első kérdőívben a fogyatékossgal kapcsolatos ismeretekre vagyunk kíváncsiak, a másodikban a válaszadó személyével kapcsolatban szeretnénk információkat megtudni, a harmadik részben a fogyatékossgal élő társakkal szembeni attitűdöt vizsgáljuk, végezetül a vizsgálatot egy önértékelési skála kitöltésével zárjuk.

A CATCH attitűdskála bemutatása

A kérdőívcsomag központi magját a Chedoke-McMaster Attitudes Towards Children with Handicaps Scale (röviden CATCH) attitűdskála magyar nyelvre lefordított változata alkotja. A többi kérdőív tapasztalatairól a későbbiekben esik szó.

1 Az angol nyelvű attitűdskála hazai adaptálása felveti a magyar fogalomrendszerrel történő megfeleltetést. A „fogyatékossgal élő” kifejezés mellett döntöttünk a „handicapped” angol szó fordításakor. Feltételeztük, hogy ez könnyebben érthető a tanulók számára, mint a „handicapped” kifejezés szó szerinti („akadályozottsággal élő”) fordítása. A kérdőív kitöltése előtt a tanulóknak elmagyaráztuk a „fogyatékossgal élő”, illetve az „akadályozottsággal élő” fogalmak jelentését. A nyelvi megfeleltetés okozza a „fogyatékossgal élő” kifejezés mellett az „akadályozottsággal élő” szókapcsolat használatát cikkünkben.

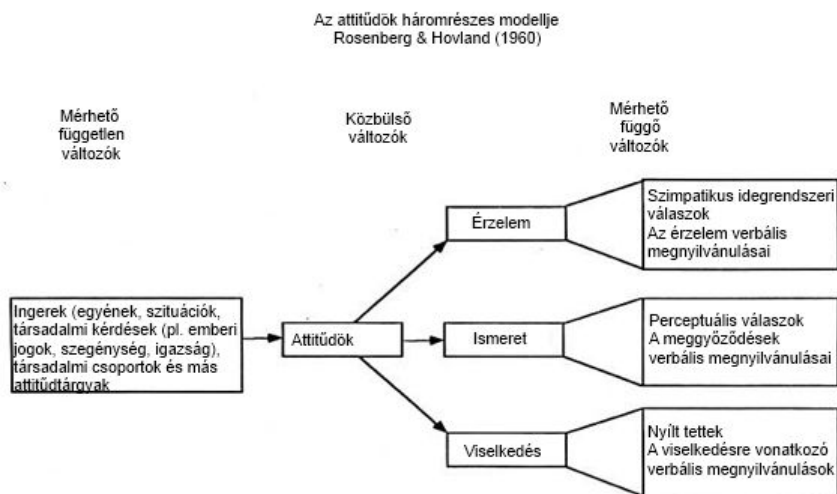
A vizsgáló eljárást sikeresen adaptálták már számos országban, mint például Izraelben, Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában (TIROSH et al. 1997; VIGNES et al. 2009; BOSSAERT et al. 2011; DE LAAT et al. 2013).

Vignes és munkatársai 2008-as cikkükben összefoglalták és elemezték a gyerekek fogyatékossgal élő társakkal szembeni attitűdjét vizsgáló mérőeszközök tulajdonságait. Az angol nyelvű szakirodalom alapos tanulmányozása során a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a CATCH skála az elemzett vizsgáló eljárások közül kiténik azzal, hogy az attitűd három dimenzióját méri, jó pszichometriai tulajdonságokkal rendelkezik és több nemzetközi kutatásban is eredményesen alkalmazták (VIGNES et al. 2008).

A CATCH vizsgáló eljárást az 1980-as években Rosenbaum és munkatársai dolgozták ki kanadai iskolások részére abból a célból, hogy meg tudják mérni a gyerekek fogyatékossgal élő iskolatársakkal kapcsolatos attitűdjeit (ROSENBAUM et al. 1986).

9-13 éves korú gyermekek mérésére fejlesztették ki, de későbbi kutatások fiatal felnőtt korban történő alkalmazásáról is beszámoltak (BOSSAERT et al. 2011; DE LAAT et al. 2013).

A CATCH attitűdskála kidolgozása során a kutatók abból az elméleti feltételezésből indultak ki, hogy az attitűdnek három dimenziója van: *kognitív* (ismereti), *affektív* (érzelmi) és *konatív* (viselkedési) összetevő. A kognitív összetevő az egyének az attitűd tárgyával kapcsolatos ismereteire, az affektív komponens pedig az érzelmi viszonyulására vonatkozik. A konatív összetevő vizsgálata során a személy nyilatkozik az attitűdtárggyal kapcsolatos lehetséges viselkedési megnyilvánulásáról.

A 36 íte mből álló önkítöltős kérdőívben 12 ítem az érzelmi, 12 a viselkedéses és 12 a kognitív komponenseket vizsgálja.

Az **érzelmi komponens** a fogyatékossgal élő gyerekek iránti érzelmeket kifejező állításokat tartalmazza, mint például: „*Nem aggódnék, ha egy fogyatékossgal élő gyerek ülne mellettem az osztályban.*”; „*Félnék egy fogyatékossgal élő gyerektől.*”; „*Szeretném, ha egy fogyatékossgal élő gyerek lakna a szomszédomban.*”

A **viselkedési összetevő** azokat a kijelentéseket foglalja magába, hogy mit tenne egy gyermek egy fogyatékossgal élő gyermekkel szemben. Például: „*Nem mennék el játszani egy fogyatékossgal élő gyerek házába.*”; „*Megpróbálnám távölt tartani magamat*

egy fogyatékossgal élő gyerektől.”; „*Megbívnék egy fogyatékossgal élő gyereket a szülinapi partimra.*”

A **kognitív komponens** tartalmazza azokat a mondatokat, amelyek a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos meggyőződésre utalnak. Például: „*A fogyatékossgal élő gyerekek gyakran szomorúak.*”; „*A fogyatékossgal élő gyerekek ugyanolyan boldogok, mint én.*”; „*A fogyatékossgal élő gyerekek sok figyelmet akarnak a felnőttektől.*”

Az állításokat a válaszadó az 5 pontos Likert skálának megfelelően a következő megállapítások bejelölésével értékelheti: „*Egyáltalán nem értek egyet / Nem értek egyet / Nem tudom eldönteni / Egyetértek / Erősen egyetértek*”.

A 36 véletlenszerű sorrendben leírt mondat egyenlő arányban tartalmaz pozitívan és negatívan megfogalmazott állításokat. Minél magasabb eredményt mutat a teszt, annál pozitívabb a vizsgált személy attitűdje.

Rosenbaum és munkatársai háromszáznegy 5-8. osztályos gyermek vizsgálata során arra a következtetésre jutottak, hogy a tanulók attitűdjére hatással van, ha a vizsgált személy lány, ha ismeretségben vagy kapcsolatban áll akadályozottsággal élő diák-társsal, ha jelentkezik „haveri programba” (angolul buddy program, lényege: egy tanuló jelentkezhet arra, hogy megfelelő tréning után egy, az iskolában tanuló SNI gyermek barátja lesz és szabadideje egy részét közösen tölti el vele), akkor ezek a faktorok sokkal pozitívabb attitűdöt eredményeznek (ROSENBAUM et al. 1986).

Az attitűdöt befolyásoló további tényezők – néhány kutatási tapasztalat

Tirosh és munkatársai az 1990-es évek végén izraeli általános iskolások (2845 fő) bevonásával héber nyelven adaptálták a CATCH attitűdskálát. A kapott eredményeket összehasonlították King és munkatársai (KING et al. 1989) kanadai általános iskolások (1831 fő) körében végzett vizsgálatainak eredményével. Az izraeli gyermekek szignifikánsan pozitívabb általános attitűdöt mutattak, mint kanadai társaik. Mindkét csoportban, azoknak a tanulóknak, akiknek már voltak előzetes ismeretei akadályozottsággal élő gyermekekkel kapcsolatban, sokkal pozitívabb attitűdöt mutattak. Az izraeli gyermekek esetében a nemek közötti különbség, a kanadai gyermekektől eltérően, nem bírt hatással az attitűdbeli megnyilvánulásokra. Úgy tűnik, a kulturális faktorok szerepet játszanak az attitűdök alakulásában, ezért az oktatási programok tervezésekor és alkalmazásakor nem árt figyelembe venni azokat (TIROSH et al. 1997).

Holtz és munkatársai 2007-es tanulmánya Tourette-szindrómás gyermekekkel szembeni attitűdöket, illetve attitűdváltozásokat vizsgálja. 179 hét és tizenöt év közötti tanulót vontak be a kísérletbe. A kutatók szerint azok a gyerekek, akiknek videofilm segítségével bővítették ismereteit és magyarázták el a szindróma okozta szokatlan viselkedési megnyilvánulások okait, sokkal pozitívabb attitűdöt mutattak, mint a kontrollcsoport tagjai, akik nem nézték meg a filmet (HOLTZ–TESSMAN 2007).

Belga és holland kutatók egy online felmérés keretén belül 167 tizenegy és húsz év közötti fiatal bevonásával tesztelték az attitűdskála holland nyelvű változatát. A vizsgálat eredményei megegyeznek a fentiekkel, vagyis pozitívabb attitűdöt jeleznek a következő faktorok: női személy, akadályozottsággal élő családtag vagy közeli barát, videofilm megtekintése egy akadályozottsággal élő tanulóról (BOSSAERT et al. 2011).

Vignes és munkatársai 2009-es cikkükben a CATCH francia nyelvű változatának felhasználásáról adtak hírt. Toulouse körzetében 12 iskola 1135 hetedik osztályos tanulóját

vonták be vizsgálatukba. Az attitűdvizsgáló eljárást kiegészítették a KIDSCREEN kérdőív egyes elemeivel (Kérdőív a gyermekek és serdülők egészségéről és jólétéről; Magyarország is évtizedek óta részt vesz ebben a nemzetközi vizsgálatban), valamint az akadályozottsággal kapcsolatos ismeretekről tájékoztató saját készítésű kérdőívvel. Pozitívabb attitűddel a már az előző kutatási beszámolóknak említett faktorokon felül a jó életminőség, a médiában vagy a szülőktől szerzett információk függték össze. Ezen faktoroktól függetlenül, amennyiben a megkérdezettek iskolájában kognitív zavarokkal küzdő gyermekek számára fenntartott speciális osztály működött, sokkal negatívabb attitűdöt jelzett a skála (VIGNES et al. 2009).

Az adott ország oktatási rendszere is előre meghatározhatja az oktatási intézményekben tanulók attitűdjét. Egyes országokban, mint például Olaszországban az 1970-es évek vége óta nincs speciális ellátó rendszer, minden diák integráltan tanul, míg a Cseh Köztársaságban a sajátos nevelési igényű gyermekek többnyire speciális iskolákban tanulnak. Az Amerikai Egyesült Államokban a fogyatékossgal élő tanulók többsége integráltan tanul, csupán 20%-uk marad a többségi iskolák speciális osztályaiban (CSÁNYI 2007).

Az utóbbi évtizedben a magyar oktatási rendszerben a „két utas” megközelítés – mely szerint a többségi oktatási rendszer mellett, tőle függetlenül, párhuzamosan működik a speciális ellátó rendszer – helyett a „több utas” irányvonal van kialakulóban. A sajátos nevelési igényű gyermekek egyre nagyobb hányada (2001/2002-es tanévben még csak 23%-a, 2009/2010-es tanévben már 58%-a; forrás: *Jelentés a magyar közoktatásról* 2010) integráltan, kisebb része a többségi iskolák speciális osztályaiban vagy speciális intézményekben tanul.

A kérdőívcsomag további részei (kiegészítő vizsgálatok)

A fent említett szakirodalmi és saját tapasztalataink alapján a CATCH vizsgáló eljárást három további kérdőívvel egészítettük ki. Az első kérdőívben a fogyatékossgal kapcsolatos ismeretekre, tapasztalatokra voltunk kíváncsiak: hallott-e már a tanuló fogyatékossgal élő emberekről, és ha igen, kitől, olvasott-e már a témáról és hol, látott-e már ilyen filmet és hol, találkozott-e már fogyatékossgal élő emberekkel és hol, továbbá milyen típusú fogyatékossgal élő személlyel találkozott már.

A személyes faktorokat vizsgáló kérdőívben a születési dátumra, nemre, szülők legmagasabb iskolai végzettségére, családi könyvtár nagyságára, a család életszínvonalára, a tanulmányi teljesítményre, osztályközösségre, baráti kapcsolatokra kérdeztünk rá.

A kérdőívek felvételét a Susan Harter-féle ún. „*Globális önértékelési skála*” (Global Self Worth Subscale) kitöltésével zártuk.

A *Globális önértékelési skála* egy olyan általános mérték, amely azt fejezi ki, hogy a gyermekek mennyire kedvelik önmagukat, elégedettek-e önmagukkal, illetve azzal, ahogyan az életüket élik.

Ez az alskála a **Self Perception Profile for Children** (röviden SPPC) vizsgáló eljárás (HARTER 1985) része, amelyet 8-14 éves korú gyermekek számára fejlesztettek ki. Az SPPC azon az elméleti feltételezésen alapul, hogy az ilyen életkorú gyermekek énképe területspecifikusan szerveződik, amely során már kialakult egy területen átnyúló, globális önértékelés. Az SPPC hat alskálája a gyermekek énképét a következő összetevők mentén vizsgálja: kognitív kompetencia, társak körében tapasztalt elfogadottság,

sport kompetencia, kinézet, saját viselkedés megítélése, valamint az előbbiektől független, globális önértékelés (HARTER 2012).

A vizsgáló eljárást sikeresen adaptálták már számos országban, mint például Kanadában (BOIVIN et al. 1992), Kínában (MEREDITH et al. 1992), Írorszában (GRANLEESE–JOSEPH 1993; GRANLEESE–JOSEPH 1994a; GRANLEESE–JOSEPH 1994b) és Németországban (ASENDORPF–VAN AKEN 1993).

A pilot study eredményei

A vizsgálati minta

A próba lekérdezést 2012 tavaszán egy gödöllői nyolc évfolyamos többségi általános iskola két ötödik és két hetedik osztályában vettük fel. A 101 tanulóból a szülők hozzájárulásával 87-en töltötték ki a kérdőíveket.

A válaszadók életkora 11;0 év és 14;8 év között volt a felvétel időpontjában. Az alábbiakban a válaszadók nemek szerinti eloszlását láthatjuk a vizsgálati mintában.

A lányok és a fiúk eloszlása

Statisztikai eljárások

Az alábbi táblázatban a teljes mintára, illetve a minta 3 összetevőjéhez tartozó részmintára meghatároztuk az alapvető statisztikai tulajdonságokat. Az átlag és a mediáns szignifikánsan nem különbözik egymástól, egy $\epsilon=0.3$ sugarú körben helyezkednek el. Az egyes összetevők esetében jellemző nagyobb szórás a teljes mintára vetítve lényegesen csökken, ezért a későbbi helyességvizsgálatok során a teljes mintára vonatkozó vizsgálatokat részesítjük előnyben. Ezen adatok alapján a mintát statisztikai szempontból megfelelőnek tekinthetjük, a hipotézis vizsgálatok a felvett adatokon elvégezhetőek.

Minta fajták	Átlag	Szórás	Min.	Max.	Mediáns	Első kvartilis	Harmadik kvartilis
Teljes	23.09	4.44	13.61	35.28	22.78	20.14	25.97
Kognitív	24.58	4.36	13.33	35.00	24.17	21.67	27.50
Affektív	22.28	5.94	6.67	36.67	22.50	19.17	26.25
Viselkedési	22.40	5.37	9.17	36.67	21.67	18.33	26.67

A legtöbb hipotézis fennállásának vizsgálatát kétféle módon is ellenőriztük. Egyrészt a fenti táblázatból levont konklúzió miatt az átlagra alapozott helyességbizonyítás elvét alkalmaztuk. Másrészt a matematikai statisztikából jól ismert (lineáris) korrelációs számítással is ellenőriztük a hipotézis helyességét, illetve invaliditását.

Hipotézisek

Az angol nyelvű szakirodalmi eredmények és saját tapasztalataink alapján a következő feltételezéseket fogalmaztuk meg:

1. A lányok elfogadóbbak fogyatékossgal élő társaikkal szemben, mint a fiúk.
2. A fiatalabb tanulók elfogadóbbak, mint idősebb, kamasz társaik.
3. Azoknak a tanulóknak, akik rendelkeznek már előzetes ismeretekkel, tapasztalattal a fogyatékossgal élő emberekkel kapcsolatban, pozitívabb az attitűdjük.
4. Akinek szorosabb személyes kapcsolata van fogyatékossgal élő gyermekkel, annak az attitűdje pozitívabb.
5. Sokkal nyitottabbak azok a tanulók, akiknek saját megítélésük szerint jobb az életminőségük.
6. A magasabb önértékelésű tanulók között jellemzőbb a pozitívabb attitűd a fogyatékossgal élő társakkal szemben.

Eredmények, összefüggések

A CATCH attitűdskálán elérhető maximum 40 ponthoz képest a magyar próba lekérdezés átlag pontszáma 23.09 pont. Ez az eredmény számos kérdést vet fel. A pontszám a nemzetközi kutatásokban elért átlag pontszámokhoz képest alacsonyabb, tehát negatívabb attitűdöt jelez. Feltételezzük, ha nagyobb mintán végezzük el a vizsgálatainkat, ez a pontszám emelkedni fog. Az alábbi táblázatban néhány nemzetközi eredményt közlünk tájékoztatósképpen.

Szerző(k)	Publikálás éve	Ország	Kutatási minta (elemsz.)	Életkor (év)	Átlag pontszám
ROSENBAUM et al.	1985	Kanada	304	9-13	27.8
TIROSH et al.	1997	Izrael	2845	8-12	32.4
HOLTZ-TESSMAN	2007	USA	179	7-15	24.6-26.6
VIGNES et al.	2008	Franciaország	1135	10-15	25.5
BOSSAERT et al.	2011	Belgium	167	11-20	25.37
TAVARES	2011	Kanada	51	12-13	24.5-28.7

Hipotézisek igazolása

1. A lányok elfogadóbbak fogyatékossgal élő társaikkal szemben, mint a fiúk.

Ezen állításunk nem igazolódott be. Ezt két módon is igazoltuk: egyrészt a lányok és fiúk pontszámaira vetített korrelációs együttható 0.049 lett, amely igen erőteljesen fejezi ki, hogy *a nemek és a pontszámok között nincs összefüggés*. Másrészt a lányok 23.26 és a fiúk 22.81 átlag pontszáma közötti eltérés < 0.5, amely azt jelenti, hogy nem túl nagy mintaszámnál is már 2%-os hibahatáron belül van a nemenkénti várható pontszám értékek eltérése.

2. A fiatalabb tanulók elfogadóbbak, mint idősebb, kamasz társaik.

Az ötödik évfolyamon tanulók átlag pontszáma 24.04, míg a hetedik évfolyamos diákoké 22.15, amely szignifikáns eltérést jelent már e mintaszám esetén is. Emiatt azt mondhatjuk, hogy a hipotézis igaz, *a fiatalabb tanulók elfogadóbbak, mint idősebb társaik*.

3. Azoknak a tanulóknak, akik rendelkeznek már előzetes ismeretekkel, tapasztalattal a fogyasztóssággal élő emberekkel kapcsolatban, pozitívabb az attitűdjük.

A fenti hipotézisünk kapcsán végzett analízisünk eredménye lett a legmeglepőbb. Az átlagos attitűd pontszám 23.087, a feltételeknek megfelelő egyének átlagos attitűd pontszáma pedig 23.398. Mivel az eltérés a két átlagérték között a 2%-os hibahatáron belül van, ezért nagyobb mintaszám esetén a két feltétel szerinti várható értékek konvergálni fognak egymáshoz. Ez pedig azt jelenti, hogy a hipotézis nem helytálló, *nincs érdemi attitűdbeli különbség az előzetes ismeretekkel rendelkezők és a nem rendelkezők között.*

4. Akinek szorosabb személyes kapcsolata van fogyasztóssággal élő gyermekkel, annak az attitűdje pozitívabb.

Az átlagos attitűd pontszám 23.087, a feltételeknek megfelelő egyének átlagos attitűd pontszáma pedig 27.38. Mivel az eltérés a két átlagérték között szignifikáns, ezért nagyobb mintaszám esetén sem fognak a két feltétel szerinti várható értékek konvergálni egymáshoz, sőt a feltételeknek megfelelő egyének átlagos attitűd pontszáma magasabb. Ez pedig azt jelenti, hogy a hipotézis helytálló, *akinek szorosabb személyes kapcsolata van fogyasztóssággal élő gyermekkel, annak pozitívabb az attitűdje.*

5. Sokkal nyitottabbak azok a tanulók, akiknek saját megítélésük szerint jobb az életminőségük.

Az átlag alatti életminőségű tanulók közé 7 főt soroltunk, míg az átlagos vagy annál jobb életminőségűek csoportjába 80 fő tartozott. Emiatt az adataink átlagos vagy annál jobb körülmények között élő tanulók csoportjára vonatkoznak. Valószínűleg ennek is a következménye, hogy *a jobb életminőségűek átlaga 23.11, ha nem is szignifikánsabban, de magasabb, mint a rosszabb életminőségűek attitűd értéke, ami 22.7.* Hasonló eredményt mutat a korreláció -0.21-es értéke is.

Érdekes eredmény, hogy 41 fő jelölte magát átlagos életminőségűnek és az ő attitűd értékeik bizonyultak a legmagasabbnak (24.08).

A szülők iskolai végzettségére irányuló kérdésünkre érkezett válaszokat figyelmen kívül hagytuk feltételezésünk igazolásakor, mert a tanulók többsége nagyfokú bizonytalanságot mutatott válaszáda során. A diákok 20%-a nem tudott felelni az iskolai végzettséget firtató kérdésünkre, 55%-a pedig felsőfokú végzettséget jelölt meg.

6. A magasabb önértékelésű tanulók között jellemzőbb a pozitívabb attitűd a fogyasztóssággal élő társakkal szemben.

Először az önértékelés és az attitűd közötti lineáris korrelációt vizsgáltuk, azaz arra kerestük a választ, hogy igaz-e hogy a magasabb önértékelésűeknek magasabb az attitűd értékük is. A korrelációs együttható 0.22 lett, amely azt fejezi ki, hogy nincs lineáris összefüggés az önértékelés és az attitűd között, azaz nem igaz, hogy a magasabb önértékelés automatikusan pozitívabb attitűdöt jelent.

A minta további vizsgálata során azonban azt vettük észre, hogy ha az iskolásokat két csoportba osztottuk (az átlagnál alacsonyabb önértékelésűek, illetve az átlaggal megegyező és magasabb önértékelésűek) és a két csoport átlagos attitűd értékeit hasonlítottuk össze, akkor azt kaptuk, hogy *az átlagos és annál magasabb önértékelésűek körében az átlagos attitűd érték (23.66) szignifikánsan magasabb, mint az átlag alatti*

önértékelésűek átlagos attitűd értéke (22.27). Ez pedig azt jelenti, hogy nem túl nagy mintaszám esetében is már kimutatható, hogy a magasabb önértékelésűek között jellemzőbb a pozitívabb attitűd (bár előfordulhat negatívabb, akár szignifikánsan negatívabb is), mint az alacsonyabb önértékelésűek körében.

Hasonló eredményre jutottak Rosenbaum és munkatársai kutatásukban: kis, de szignifikáns korrelációt találtak az attitűd értékek és az önértékelés között.

Összegzés

A próba lekérdezés során megbizonyosodhattunk arról, hogy a CATCH attitűdskála eredményesen alkalmazható a magyar általános iskolások körében is. Az alacsony mintaszám miatt felmérésünk nem tekinthető reprezentatívnak, csupán tendenciákat, előfeltételezéseket fogalmazhatunk meg a majdani kutatással kapcsolatban. Kis mintán is jól megfigyelhető, hogy a nemzetközi eredményekhez hasonlóan pozitívabb attitűdöt jelezhetnek a következő tényezők: fiatalabb életkor, a szorosabb kapcsolat a fogyatékossgal élő gyermekkel, a jobb életminőség, a magasabb önértékelés.

A válaszadók neme és a fogyatékossgal élő emberekkel kapcsolatos előzetes ismeretek meglelte feltételezhetően nem befolyásolják a fogyatékossgal élő társakkal kapcsolatos attitűdöket.

A próba lekérdezés eredményeiből kiindulva kutatásunkat nagyobb mintaszámon kívánjuk továbbfolytatni. A magyar oktatási rendszer sajátosságait figyelembe véve vizsgálódásainkat többségi integráló, valamint speciális osztályt működtető nyolc évfolyamos általános iskolák felső tagozatán folytatjuk.

Ilyen típusú kutatás nem ismert a magyar szakirodalomban, ezért fontosnak tartjuk, hogy hazai adatok is álljanak rendelkezésre a nem fogyatékos tanulók fogyatékossgal élő társakkal szembeni attitűdjének alakulásáról.

Kutatásunkkal hozzá kívánunk járulni a társadalmi esélyegyenlőség feltételeinek hatékonyabb megvalósításához, a téma tudományos igényű megközelítéséhez a hazai szakirodalomban.

Irodalom

- ALT P. (2008): Differenciálás – egyensúly. In BÁNFALVY Cs. (szerk.): *Az integrációs cunami. Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról*. ELTE BGGYFK – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 131–153.
- ASENDORPF, J.B.–VAN AKEN, M.A. (1993): Deutsche Versionen der Selbstkonzeptskalen von Harter. *Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie*, 25, 64–86.
- BOIVIN, M. et al. (1992): A reassessment of the Self-perception Profile for Children: Factor structure, reliability, and convergent validity of a French version among second through sixth grade children. *International Journal of Behavioral Development*, 15, 275–290.
- BOSSAERT, G. et al. (2011): The attitudes of Belgian adolescents towards peers with disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 504–509.
- CSÁNYI Y. (2001): Különtámogatás: szegregáltan vagy integráltan: trendek külföldön és Magyarországon. *Educatio*, 2, 232–243.
- CSÁNYI Y. (2007): Integráció és inklúzió. Nemzetközi és hazai körkép. In GIRASEK J. (szerk.): *Inkluzív nevelés – A tanulók hatékony megismerése. Kézikönyv a pedagógusképző intézmények részére*. SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest. 138–163.

- CSÁNYI Y. (2008): Új utak és törekvések az SNI tanulók oktatásában. In BÁNFALVY Cs. (szerk.): *Az integrációs cunami. Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról*. ELTE BGGYFK – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 62–74.
- GRANLEESE, J.–JOSEPH, S. (1993): Factor analysis of the Self-perception Profile for Children. *Personality and Individual Differences*, 15, 343–345.
- GRANLEESE, J.–JOSEPH, S. (1994a): Further psychometric validation of the Self-Perception Profile for Children. *Personality and Individual Differences*, 16, 649–651.
- GRANLEESE, J.–JOSEPH, S. (1994b): Reliability of the Harter Self-perception Profile for Children and predictors of global self-worth. *Journal of Genetic Psychology*, 155, 487–492.
- HARTER, S. (1985): *Self Perception Profile for Children*. University of Denver, University Park, Denver, CO 80208.
- HARTER, S. (2012): *Self-Perception Profile for Children: Manual and questionnaires* (Grades 3–8), University of Denver, Denver.
- HOLTZ, K.D.–TESSMAN, G.K. (2007): Evaluation of a peer-focused intervention to increase knowledge and foster positive attitudes toward children with Tourette Syndrome. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 19, 531–542.
- KING, S.M. et al. (1989): An epidemiological study of children's attitudes toward disability. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 31, 2, 237–245.
- KÓPATAKINÉ M.M. et al. (2006): Élethosszig tanulni, de hogyan? *Új Pedagógiai Szemle*, október, 87–113.
- DE LAAT S. et al. (2013): Attitudes of children and adolescents toward persons who are deaf, blind, paralyzed or intellectually disabled. *Research In Developmental Disabilities*, 34, 2, 855–863.
- MEREDITH, W.H. et al. (1992): Self- concept and sociometric outcomes: A comparison of only children and sibling children from urban and rural areas in the People's Republic of China. *Journal of Psychology*, 126, 411–419.
- OTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET (2010): *Jelentés a magyar közoktatásról 2010*. <http://www.ofi.hu/kiadvanyaink/jelentes-magyar>
- PAPP G. (2002): Tanulásban akadályozott gyermekek iskolai integrációja a szakemberek közötti kooperáció tükrében. *Magyar Pedagógia*, 102, 2, 159–178
- PAPP G. (2012): Az integráció, inklúzió fogalmak tartalmi elemzése gyógypedagógiai megközelítésben nemzetközi és magyar szinten. *Gyógypedagógiai Szemle*, 4, 295–304.
- PERLUSZ A. (1995): *Hallássérült tanulók az általános iskolában. Integráltan tanuló hallássérült gyermekek szociometriai vizsgálata*. Szakdolgozat, ELTE-BTK, Budapest.
- PERLUSZ A. (2000): *A hallássérült gyermekek integrációja*. Fogyatékosok Esélye Közalapítvány, Budapest.
- PERLUSZ A. (2008): Látássérültek iskoláztatása és társadalmi integrációja. In BÁNFALVY Cs. (szerk.): *Az integrációs cunami. Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról*. ELTE BGGYFK – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 113–129.
- ROSENBAUM, P.L. et al. (1986): Children's attitudes toward disabled peers: A self-report measure. *Journal of Pediatric Psychology*, 11, 517–530.
- ROSENBERG, M.J.–HOVLAND, C.I. (1960): Cognitive, affective, and behavioural components of attitudes. In HOVLAND, C.I.–ROSENBERG, M.J. (eds): *Attitude Organisation and Change: An Analysis of Consistency Among Attitude Components*. Yale University Press, New Haven, CT. 1–14.
- SOMORJAI Á. (2008): Integráltan és szeparáltan tanuló vak fiatalok. In BÁNFALVY Cs. (szerk.): *Az integrációs cunami. Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról*. ELTE BGGYFK – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 77–112.
- SZEKERES Á. (2011): *Enyben értelmi fogyatékos gyermekek szociális integrációja az általános iskola 4., 5. és 6. osztályában*. Doktori értekezés, ELTE PPK, Budapest.
- TAKÁCS I. (2008): Fogyatékos hallgatók az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Karán. In BÁNFALVY Cs. (szerk.): *Az integrációs cunami. Tanulmányok a fogyatékos emberek iskolai és társadalmi integrációjáról*. ELTE BGGYFK – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 155–184.

- TAVARES, W. (2011): An evaluation of the kids are kids disability awareness program: Increasing social inclusion among children with physical disabilities. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 10, 1, 25–35.
- TETLER, S. (2006): Inkluzív osztályok, a tanítás és tanulás modelljei, dilemmák és kihívások. *Iskolakultúra*, 10.
- TIROSH, E. et al. (1997): Children's attitudes toward peers with disabilities: the Israeli perspective. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 39, 811–814.
- VIGNES, C. et al. (2008): Measuring children's attitudes towards peers with disabilities: a review of instruments. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 50, 182–189.
- VIGNES, C. et al. (2009): Determinants of student's attitudes towards peers with disabilities. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 51, 473–479.

F E L H Í V Á S

A Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének folyóirata egy különszámban megjelenő **EMLÉKKÖTETBEN** kívánja megörökíteni **GORDOSNÉ DR. SZABÓ ANNA**, a Gyógypedagógiai Szemle alapító-főszerkesztőjének szakmai munkásságát.

Kérjük Önt, hogy amennyiben a cél megvalósításával egyetért, és megteheti, támogassa az EMLÉKKÖTET megjelenését.

Pénzügyi adományát a
GYÓGYPEDAGÓGIA FEJLESZTÉSÉRT ALAPÍTVÁNY számlaszámára várjuk:
K&H Bank 10409015-90146510-00000000
Megjegyzés: „Gordosné – EMLÉKKÖTET”

Adományozás esetén kérjük, hogy a nadaspal@gmail.com e-mail címen jelezze, hogy nevét feltüntethetjük-e a különszám támogatói között! Az adomány összege természetesen nem publikus.

Köszönjük, hogy támogatja az EMLÉKKÖTET megjelenését, és ezzel hozzájárul a magyar gyógypedagógia nagy tanítómestere, meghatározó személyisége, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola volt oktatója és főigazgatója emlékének méltó megőrzéséhez!

Kérjük, hogy küldje tovább! KÖSZÖNJÜK!

Budapest, 2013. február 11.

Dr. Csocsán Emmy PhD
egyetemi tanár
az EMLÉKKÖTET szerkesztője

Nádas Pál
a Gyógypedagógiai Fejlesztésért Alapítvány elnöke
(nadaspal@gmail.com, 06-30/231-2454)